

SAVAŞ YILLARINDA EGE ADALARINDAN TÜRKİYE'YE İLTİÇALAR (1941-1945)

Bülent BAKAR*

ABSTRACT

THE REFUGEES FROM AEGEAN ISLANDS TO TURKEY IN WAR PERIOD (1941-1945)

In the Second World War, the refugees came from Greece especially Aegean Islands to Turkey after German occupation in Greece and such islands. In some period, thousands of Greek and Italian took refuge in Turkish seashore. Turks from Rhode Island, a few English and German sheltered Aegean coast. This refugee movement for Turkish seaside went on until the end of war. This situation was one of the most important subjects of Turkish government and caused of its hard working. This period of time during World War II, was examined with archive documents, newspapers of such period and writings in prose or verse.

Keywords: *The Second World War, Turkey, Refuge, Refugee, Aegean Islands*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasını tetikleyen olay 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya girmesidir. İngiltere ve Fransa tarafından Almanya'ya yapılan Polonya topraklarından geri çekilme teklifleri kabul görmeyince bu ülkeler de savaşa katılmışlardır¹. Almanya, Polonya başarısından sonra İngiltere ve Fransa ile hesaplaşmayı düşünse de öncelikle Birinci Dünya Savaşı'ndan edindiği tecrübeyle topraklarının İngiltere tarafından abluka altına alınmasını önlemek için kuzeydeki devletler için harekete geçmeye karar verdi. Bunun üzerine 9 Nisan 1940'da Danimarka ile Norveç işgal edildi. Mayıs ayında Belçika ve Hollanda, Almanya tarafından kontrol altına alındı. Almanya'nın Batı cephesindeki taarruzlarına karşı koyamayan Fransa, 22 Haziran 1940'ta

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi*, 1, (Çev. Kerim Bağrıaçık), İstanbul 1999, s. 13.

ateşkes imzalamak zorunda kaldı². Böylece Almanya, Batı'da Manş denizi kıyılarına ulaşmış ve İngiltere yalnız kalmıştı.

İtalya ise 1935 yılındaki ilk müdahalelerinden sonra 1936'da Habeşistan'ı ilhak etmişti. Nisan 1939'da Arnavutluğu işgal etti. Artık, Akdeniz ve Balkanlar bölgesinde önemli bir güç olduğunu kanıtlamak istiyordu. Almanya'nın Fransa'da kesin bir başarıya gittiğini gören İtalya, 10 Haziran 1940'ta Fransa'ya savaş ilân etti. Doğu Akdeniz üzerinde planları olan Mussolini³, aynı yıl Ekim ayında Arnavutluk sınırından Yunanistan'a hücum etti⁴. Bu son gelişmeyle savaş artık Türkiye'nin yakınındaydı ve Türkiye'ye de bazı etkilerinin olması kaçınılmazdı.

27 Eylül 1940'ta İtalya, Almanya ve Japonya arasında imzalanan ve Üçlü Pakt adını alan antlaşmayla Avrupa'da "Yeni Düzen" in kurulması görevi Almanya ve İtalya'ya, Doğu Asya'da ise Japonya'ya bırakılmıştı. Hitler⁵,

² Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Ankara 1973, s. 686-689.

³ Benito Mussolini (1883-1945). İtalyan politikacı. 1912-1914 yılları arasında sosyalist *Avanti* gazetesinin müdürlüğünü yaptı. 1914 yılında bu kez *Popola d'Italia*'nin yayımcısıydı. Mart 1919'da Faşist Parti'yi kurdu ve Duçe (Almanca Führer. Önder, Şef manasına gelmektedir) seçildi. Ekim 1922'de Mussolini'nin Karagömlükleri (paramiliter kuvvetler) Roma'ya yürüdü. Kasım 1922'de Hükümet Başkanı oldu. Böylece Faşist Parti diktatörlüğü ortaya çıktı. Endüstrileşme ve silahlanma politikası güttü. 1935'te Habeşistan'a ve 1939'da Arnavutluğa saldırdı. Almanya ve Japonya ile işbirliği yapmaya başladı. 1940'ta Fransa'ya savaş ilân etti. 1941'de Yunanistan'a saldırdı. 1943'te Hükümetten düşürüldü, hapsedildi ve sonra Alman kuvvetleri tarafından kurtarıldı. Nisan 1945'te İsviçre'ye kaçmaya çalışırken İtalyan Partizanları tarafından yakalandı ve kurşuna dizildi. Bkz. *Lexikon der Welt Geschichte*, c. 2, Köln 1991, s. 390-391.

⁴ Detlef Vogel, "Deutschland und Südosteuropa", *Der Zweite Weltkrieg*, (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997, s. 535.

⁵ Adolf Hitler (1889-1945). Avusturya asıllı Alman Politikacı. Yukarı Avusturya'da Braunau'da bir gümrük memurunun oğlu olarak doğdu. Linz şehrinde ortaokulu okudu. Sanat okuluna başvurusunun reddedilmesinden sonra Viyana'da inşaat işlerinde çalıştı. 1912 yılında bu kez Münih'te inşaat işlerinde çalışmak zorunda kaldı. 1914'te piyade olarak savaşa katıldı. Savaşta postacı olarak görev yaptı ve onbaşı oldu. Savaş sonunda bir askeri hastanede yaralı olarak bulunmaktaydı. 1918'de politikacı olmaya karar verdi. 1919'da Alman İşçi Partisi'nin 55. üyesi olarak propaganda çalışmaları yürüttü. 1920'de Münih'te kalabalık bir toplantıda 25 maddelik parti programını açıkladı. 1921'de NSDAP'nin (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi- Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei) tek şefi oldu. 1923'te Münih'te bir milli hükümet kurulması için yaptığı yürüyüş ve olaylar neticesinde mahkûm oldu ve Landsberg şehrinde 5 yıl hapis yatma cezası aldı. 1924'te affedildi. 1925'te Parti'yi yeniden kurdu ve lideri oldu. Prusya, Bayern ve diğer eyâletlerde konuşma yasağı getirildi. 1928'de Avusturya'daki İşçi Partisi'nin de lideri oldu. 1929'da Prusya'da konuşma yasağı kaldırıldı. 1930'da devlet mahkemesinde meşruluk yemini etti. Daha sonra seçimlerde başarılı olarak meclise girdi ve 1933 yılında Devlet Başkanı Hindenburg tarafından Almanya Başbakanı olarak atandı. 1934'te Hindenburg'un ölümüyle kendini Alman halkının Führeri ve orduların Başkomutanı ilân etti. Kasım 1938'de kendisine başarısız bir suikast yapıldı. II. Dünya Savaşı esnasında 20 Temmuz 1944'te bombalı bir suikastten yine kurtuldu. Savaşın son günlerinde 30 Nisan 1945'te Berlin'de intihar etti. Bkz. *Lexikon der Welt Geschichte*, c. 2, Köln 1991, s. 240.

İngiltere'yi iyice ümitsiz bırakmak ve barışa zorlamak için özellikle Sovyet Rusya'nın bu Pakt'a katılmasını istiyordu. Fakat bu durum gerçekleşmedi. 12-13 Kasım 1940'ta Almanya ve Sovyet Rusya arasında Berlin'de yapılan görüşmeler olumlu bir netice vermedi. Ayrıca, bu iki ülkenin Balkanlardaki politika ve menfaatleri de çatışmaktaydı. Bunu fark eden Hitler, yaptığı baskıyla Macaristan ve Romanya'nın Üçlü Pakt'a katılmalarını sağladı. Mart 1941'de Bulgaristan da Pakt'a katıldığını açıkladı. Yugoslavya'nın 25 Mart 1941'de Pakt'a katılmasından 2 gün sonra 27 Mart'ta bu ülkede Almanya aleyhtarı bir darbe olması üzerine Hitler, Balkanlardaki planını uygulamaya koymuştur. Zaten Sovyet Rusya'ya savaş açmadan önce cephenin güney kanadını güvence altına almak yani Balkanlarda kontrolü ele geçirmek Almanya için son derece önemliydi⁶. Almanya, 6 Nisan 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan'a harekât düzenledi⁷. Nisan ayı sonunda bu ülkeler tamamen Alman kontrolü altına girdi⁸. Mayıs ayında Girit Adası, Almanların bir hava operasyonu ile işgal edildi. Ayrıca Ege'de adaların bazıları yine Almanlar tarafından ele geçirildi⁹. Haziran 1941 itibariyle Yunanistan'ın tamamında ve Ege denizinde Alman hâkimiyeti söz konusuydu.

Yunanistan'dan İlk İlticalar

Almanya'nın 6 Nisan 1941'de Yunanistan'ı işgal etmeye başlamasından sonra yeni bir süreç başladı. Alman harekâtının kısa sürede gelişme göstermesi üzerine Yunan vatandaşları Trakya'da Türk-Yunan sınırından geçtiler. Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, Edirne'den Münakalât Vekâleti'ne¹⁰ gönderdiği raporda çok sayıda mültecinin geldiğini ve bunların sevk edilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını istiyordu. Mültecilerle görüşen Kazım Dirik, Yunan subaylarının bu kişilere Almanların Gümülcine'ye girmek üzere olduklarını ve başlarının çaresine bakmalarını söylediklerini belirtmekteydi¹¹.

Türkiye'ye ilticalar başlayınca gelen kişiler hakkında mülteci muamelesi yapılacağı açıklandı¹². 28 Mayıs 1941 tarihli bir kararnameyle iltica etmiş olan Yunan subaylarının maaş, iâşe ve idare masraflarının "1940 malî yılı maliye

⁶ F. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 693-697.

⁷ Selim Deringil, *Denge Oyunu*, İstanbul 1994, s. 139.

⁸ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, I, İstanbul 1996, s. 551.

⁹ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), İstanbul 1997, s. 150-151.

¹⁰ Ulaştırma Bakanlığı.

¹¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 73.481.12.

¹² BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02., Yer Adı: 95.41.17.

bütçesinin mesarifi gayri melhuza tertibinden” karşılanması kararlaştırıldı¹³. 13 Ağustos 1941 tarihli başka bir kararname, Yunanistan ve Akdeniz ile Ege adalarından iltica etmiş Türkleri ilgilendiriyordu. Buna göre, Yunan Batı Trakya halkından olup 1 Nisan 1941 tarihinden evvel Türkiye’ye iltica edenler ile Akdeniz ile Ege adaları halkından olup 20 Nisan 1941 tarihinden evvel Türkiye’ye iltica eden ve memleketlerine iadeleri mümkün olmayan bu kişilerin mülteci olarak kabul edilmeleri ve serbest göçmen muamelesi yapılması karara bağlandı¹⁴. Böylece, iltica meselesi Türkiye’nin önemli bir gündem maddesi haline gelmiş oluyordu.

Mültecilerle İlgili Alman Önlemler

Türkiye’ye gelen binlerce mülteci başta beslenme ve barınma olmak üzere birçok problemi beraberinde getirmekteydi. Maliye Vekâleti, 14 Temmuz 1941’de Başvekâlet’e gönderdiği bir yazıda Yunan mültecileri hakkında bilgi vermiştir. Aslında Maliye Vekâleti daha çok bu konuyla ilgili sıkıntılarını anlatmaktaydı. Mültecilerin masrafları için ayrılan ödeneğin bir aylık ihtiyacı bile karşılayamayacağı belirtilerek, yurda iltica edenlerin giyim, iaşe, ibate ihtiyaçlarının hangi esaslara göre temin olunacağına dair mevzuatta bir kayıt bulunmadığı ifade ediliyor ve bu konuların görüşülerek bir karara bağlanması isteniyordu. Türkiye’ye iltica etmiş olan Yunan subay ve erleri Bergama ve Niğde’de bulunan kamplara gönderilmişti. Bergama’daki Yunanlıların sayısı 1.832 idi. Bunların 470’i sivil idi. Yine Niğde’de bulunanların sayısı 1.631’di. Bu kişilerin içinde 2 kadın ve 4 çocuk olmak üzere 6 sivil vardı. Bergama ve Niğde’de kamplarda bulunanlar için şimdilik ihtiyaç malzemesi olarak 3.000 elbise, 3.000 çift kundura, 6.000 kat çamaşır ve 9.000 çift çoraba gereksinim bulunmaktaydı¹⁵.

İltica hadiselerinin sürekli artması ve görülen lüzum üzerine bir kanun projesi hazırlanarak, Türkiye’ye iltica eden muharip ordu mensupları¹⁶ ve sivilin durumu açıklığa kavuşturuldu. Buna göre, mülteciler Türkiye’ye ayak bastığı ve karasularına girdiği andan itibaren silah, mühimmat ve harp

¹³ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02., Yer Adı: 95.45.2.

¹⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02., Yer Adı: 96.72.3.

¹⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 55.365.18.

¹⁶ Askeri Mültecilerle ilgili olarak Bkz. Ahmet Emin Yaman, “II. Dünya Savaşında Türkiye’de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. XXI, sayı: 33, Ankara-2003/Şubat.

vasıtalarından tecrit olunacaklardı. Kendilerine yapılacak yardımlar hakkında mensup oldukları hükümetlerle mukavele yapılacaktı. Mülteciler sivil oldukları takdirde muhacir ve mülteci komisyonlarına devredilinceye kadar iâşe ve sair bakımları ordu tarafından temin ve enterne edilen askerlerin idareleri Kızılay Cemiyeti'nce yerine getirilecekti. Enterne edilecekler için tesis edilecek kamplarda güvenliği ordu sağlıyordu¹⁷. Mültecilerle ilgili hukuki düzenlemeler yapılarak karşılaşılması muhtemel sorunlar en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Ege Adalarından Türk Sahillerine İlticalar

Alman işgalinden sonra gerek işgalin getirdiği baskı, gerekse kıtlık gibi sebeplerle Ege adalarından Türk sahillerine ilticalar söz konusu olmuştur¹⁸. Ege adalarından ilticalar genelde küçük motorlar ve sandallarla Türkiye'nin Ege sahillerine ulaşmak şeklindeydi. Nitekim 10 Eylül 1941'de Dikili'ye gelen 3 Yunanlı mahalli zabıtaya teslim edilirken, 17 Ekim'de Dikili'nin Bademli sahillerine iltica eden 8 Yunanlı geldikleri vesaitle Midilli'ye sevk edilmişlerdi. 9 Kasım 1941'de de Midilli'den gelen 5 Yunanlı Dikili'nin Bademli sahillerine çıkmış ve bu kişiler zabıtaya teslim edilmiştir¹⁹. Küçük motor veya sandallarla birkaç kişilik grupların Türk sahillerine sığınmaları devam etmiştir. Bununla beraber özellikle 1942 ilkbaharından itibaren toplu ilticaların başladığı görülmüştür. Başvekâlet'e gönderilen 9 Nisan 1942 tarihli bir yazıyla, Yunan adalarından Çeşme'ye gelen ve umûmî karar gereği geldikleri adalara iade edilmek üzere 235 Yunan mültecisini taşıyan Ender isimindeki Türk motorunun Çeşme'den hareketinden sonra 4 Nisan'da batmış olduğu bildirildi. Bu faciada Kaptan da dahil 209 kişi boğuldu. Kurtulanlar sadece 29 kişiydi ve bunların 3'ü

¹⁷ *Vatan*, 10 Ağustos 1941, "Topraklarımıza İltica Edecek Yabancılar Hakkında"; *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1941, "Harb Mültecileri".

¹⁸ Makale konusunu Ege sahillerine yapılan ilticalar oluşturduğu için, araştırmada bu çerçevenin dışına çıkılmamıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye'ye yapılan ilticalar elbette sadece Türkiye'nin Ege sahillerine gerçekleşmemiştir. Trakya'dan, Karadeniz'den, Suriye'den ve Sovyet Rusya sınırından Türk topraklarına ilticalar olmuştur. Bazen batan bir gemiden kurtulanlar, bazen de düşen uçakların pilotları Türkiye'ye sığınmışlardır. Bkz. *Ulus*, 12 Temmuz 1941, "Memleketimize Cebri İnişler Yapan Enebi Harp Tayyareleri". Temmuz 1941'de 11 gemiden oluşan büyük bir Fransız filosu İskenderun limanına iltica etmiştir. Bkz. *Ulus*, 11 Temmuz 1941, "11 Fransız Harp Gemisi İskenderun Limanına Geldi"; *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1941, "Bir Fransız Filosu İskenderun Limanına İltica Etti"; *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1941, "İskenderuna Sığınan Harp Gemileri". Ege adalarından ve İtalyanların kontrolündeki Rodos ve On İki Ada'dan 1941-1945 arasında çok sayıda ilticanın gerçekleşmesi araştırmanın özellikle bu coğrafya'ya odaklanmasına neden olmuştur.

¹⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 117.812.21.

Türk tayfa ve 26'sı Yunan mültecisiydi²⁰. Aslında motorların batması sık rastlanan bir durumdu. Ege adalarındaki insanların Türk sahillerine ulaşma düşüncesi sadece ilk adımdı. Adalardan motor ve sandallarla Türkiye'ye gelmeye çalışan mültecilerin, fırtına ve denizle mücadeleyi kazanmaları gerekiyordu. Ayrıca, yolculuk esnasında mihver devletlerinin uçak ve gemileriyle karşılaşmamaları için şansa ihtiyaçları vardı. Tüm bu süreçleri başarıyla atlatabilirlerse, Türk sahillerine ulaşıyor ve hayatlarını kurtarabiliyorlardı.

İstanbul Mebusu ve CHP İzmir Bölgesi Müfettişi Bahtiyar Göker 28 Nisan 1942'de CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği raporda, Çeşme bölgesine son günlerde gerçekleşen Yunan mülteci akını hakkında bilgi veriyordu. Bu rapora göre, son 20 gün zarfında 4.800'den fazla mülteci gelmişti. Çeşme ve Ilica'da görülmedik bir manzara vardı. Çeşme'nin otelleri, hanları, evlerden bazıları, Ilica'nın bütün otelleri, evlerden bir kısmı tutulmuş ve hatta boş dükkânlar ile depolar da dolmuştu. Mülteciler yiyecek temin edebilmek için ceketlerini ve elbiselerini satmışlardı. Böylesine bir mülteci akını Almanlar adaları işgal ettiklerinde olmuştu ama o bile bu mahiyeti bulmamıştı. Salgın hastalıklar için yeterli önlemlerin alınmamış olması büyük bir eksiklikti. Yine alınan haberlere göre Almanlar, adalardan gelen bu mültecilere "tekrar gelmemek" şartıyla izin vermişler ve hatta memnun bile olmuşlardı. Çünkü adalarda hüküm süren gıda yetersizliği sıkıntısından kurtulmuş olacaktı. Göker, değerlendirmesinde yetkililerin görevini ihmal ettiği kanaatindeydi. Bu konudaki açıklaması şöyleydi;

"İşin garabeti şuradadır. Adaların hali göz önünde tutularak sahillerimizin ne kadar şiddetli muhafaza altında bulunması lüzumunda şüphe yoktur. Harp başlayalı beri ara sıra tek tük veya beşer on kişilik Yunanlı mülteci grupları pek güçlülükle sahillerimize yaklaştırmaya çalışıyorlar. Fakat derhal tedbir ittihaz ediliyor veya çıkarılmıyordu.

Kuşadası, Karaburun, Dikili sahilleri birkaç defa bu gibi vakalara maruz kalmıştı. Fakat sahil muhafızları daima teyakkuz halinde idiler, bu defa 5.000 kişilik oldukça azim bir kitle geliyor, sahilin bir tarafına çıkıyor ve oradan serbestçe yol yürüyerek Çeşme'ye kadar geliyor ve muhafızların haberi olmuyor, sahil muhafaza teşkilâtının mevcut olması lâzım gelmez mi? Her halde ora ahalisinin kanaati bu vakada Çeşme sahil muhafaza teşkilâtının vazifesini ifa etmediği tarzındadır. Kaza idaresi zabıta ve hükümet doktoru hakkında da para meselesi rol oynadığı mütevatirdir. Çeşmelilerin de birçoğunun bu işe evvelce hazırlanmış oldukları ve bunların gelmelerini kolaylaştırdıkları gibi bir rivayet

²⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 171.185.22.

vardır. Adalara giden motorlar hep Türk ve bilhassa Çeşme limanını vasıtalarıdır.

Bunlar evvelce İngiliz ve Yunan ajanları tarafından büyük kira ile tutulmuştur. Kezalik Çeşme ve Ilıca otelleri, hanları, mağaza ve depoları büyük bedellerle yine bunlar vasıtasıyla icar edilmiştir. Senede ancak 100 lira kira getiren mağaza 600 lira mukabilinde isticar olunmuştur. Son defa İzmir İngiliz ve Yunan konsolos memurları Çeşme'deki mültecilere gıda maddeleri getirip dağıtmağa başlamışlardır. Bu gıda maddelerinin içinde un da vardır. Ayrıca da bunlara yevmiye verilmektedir.

...İstanbul'dan (Kemal) vapuru gönderilmiş vapur mültecilerden büyük bir kısmını alarak Sakız'a gitmişse de Alman işgal kuvvetleri bunları çıkartmamışlardır. Sakızdaki Alman kumandanı diploması yoluyla mesele halledilip kendisine emir gelmeyince ve gelenlerin Türk hükümetince tasdik edilmiş isim ve hüviyetlerini havi liste verilmeyince bunları alamayacağını bildirmiştir.

...Meselenin garabet noktalarından birisi sahillerimize böyle ehemmiyetli bir yabancı külesinin kendi serbestçe denilebilecek bir tarzda gelmesi diğer taraftan da kazadaki mesul memurların bu hadiseyi günü gününe vilâyete ve sair makamlara bildirmemiş olmalarıdır. Bu cihetin tahkik olunması icab edecektir".

Ayrıca, bu mülteci kabileleri hakkında hükümetçe karar verilinceye kadar Çeşme ve Ilıca'nın bir mülteci kampı şekline konması veya bir toplama kampı meydana getirilmesi istenmekteydi²¹.

18 Mayıs 1942 tarihli bir yazıya göre, Çeşme'ye gelen bu kadar çok sayıdaki Yunan mültecinin ekmeklik ihtiyacı için İzmir İngiliz Konsoloslugu 300 çuval un ile 10 ton un temin etmiş ve dağıtımı için Toprak Mahsulleri Ofisi Umum Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Hulusi Alataş, 25 Mayıs 1942'de CHP Genel Sekreterliği'ne yazarak, Alman işgali altındaki Sakız ve Sisam Adalarındaki açlık ve buna bağlı olarak işgal kuvvetlerinin tahrik ve teşvikinin iltica olaylarını yarattığını belirtmiştir. Alataş, mültecilerin geldikleri yerlere veya transit olarak dış memleketlere gönderilmelerinin uygun olacağını ifade ederek, sahillerde önlem alınmasını istiyordu. Bununla beraber mülteciler Çeşme bölgesine gelmeye devam etmişlerdir. 16 Haziran 1942 tarihli bir rapor, Çeşme'deki Yunan mültecilerinin sayısının 6.700 olduğunu ve Çeşme'de ve bu civar ile sürekli temas halindeki İzmir'de sağlık sorunları yaşanabileceğini açıklıyordu²².

²¹ BCA, Fon Kodu: 490. 01., Yer Adı: 611.120.8., (İzmir Bölge Müfettişi Bahri Göker'den CHP Genel Sekreterliği'ne) Bkz. EK 1.

²² BCA, Fon Kodu: 490. 01., Yer Adı: 611.120.8., (İzmir Vilâyet İdare Heyeti Reis-Vekili Ekrem Oran'dan CHP Genel Sekreterliği'ne).

Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Hulusi Alataş'ın da vurguladığı gibi mültecilerin dış memleketlere sevk edilmesi uygulamasına 15 Haziran'dan itibaren başlanmıştır. Çeşme'deki mültecilerin bir bölümü trenle, İslahiye yolu ile Suriye'ye ve motorlarla Kıbrıs'a nakledildi. Halen Çeşme'de bulunan Yunan mültecileri için bazı acil önlemler alındı. Binalara yerleştirildiler ve 120 çadırdan oluşan bir kamp kuruldu. Mültecilerin sağlık sorunlarıyla ilgilenmek üzere bir revir açıldı ve bulaşıcı hastalıklar uzmanı doktor gönderildi. Yapılan inceleme neticesinde mülteciler veya bölge halkı arasında bulaşıcı hastalıkların çıkmamış olması memnuniyet yaratmıştır. İzmir Bölge Müfettişi Bahtiyar Göker'in raporunun incelenmesinden sonra 13 Ağustos 1942'de Dâhiliye Vekili, CHP Genel Sekreterliği'ne yazarak değerlendirme yapmış ve şu tespitlerde bulunmuştur²³;

- 1- Çeşme kasabası, 4-5.000'den fazla mülteciyi barındırabilecek durumda olmadığı için bunların bir kısmı Ilıca'daki kasabalara yerleştirilmiştir.
- 2- Mülteci işlerinde vazifesini ihmal eden Komisere ve Hükümet doktoruna işten el çekirilmiştir.
- 3- Mültecilerin geldikleri yere geri gönderilmesi için Kemal vapuru ile ilk kafile olarak 600 kişi sevk edilmişse de işgal makamları tarafından kabul edilmemişlerdir.
- 4- Aşağıda arz edilen 3 noktaya göre önlem alınması teklif olunmuştur:
 - a) Çeşme'de toplanan mültecilerin bir an evvel topraklarımızdan çıkarılması
 - b) Sahil muhafaza teşkilâtının denizden ve karadan takviyesi
 - c) Mülteci akınına sebep ve amil olduğu anlaşılan gizli veya açık bütün ecnebi faaliyetinin durdurulması

Suriye'ye ve denizden de Kıbrıs'a 15 Haziran 1942 tarihinde sevkiyât başlamış ve bu tarihe kadar 3.059 kişi sevk edilmiştir. Halen Çeşme'de 3.481 kişi mevcuttur."

Çeşme'nin Sakız adasına çok yakın olması dolayısıyla, bu bölgeye mülteci akını devam etmiştir. Savaş esnasında Çeşme Kaymakamı olan Hamdi Orhan, mültecilerle ilgili anılarında şu ifadelere yer vermiştir²⁴;

"...1943'te Çeşme Kaymakanıydım. İkinci Dünya Savaşı'nın tam ortası. Almanlar Rusya içlerinde ilerliyorlar, ortalık toz dumandı. Kılık, yoksulluk yılları. Almanlar Sakız'ı bombalıyorlar ve Yunan adalarından kaçanlar Çeşme'ye sığınıyor... Almanlardan kaçan, adalardan gelen Yunanlıları bağrımıza bastık. Kafiler halinde kayıklarla kaçıp Çeşme'ye sığındılar, biz yemedik onlara yedirdik. Büyük karavana kazanlarında yemekler pişirip dağıttık. Sakız'dan gelenlerin başında Türkçe bilen Hristofol isminde bir Rum lider vardı. Yaptığım

²³ BCA, Fon Kodu: 490. 01., Yer Adı: 611.120.8., (Dahiliye Vekâleti'nden CHP Genel Sekreterliği'ne).

²⁴ Ulvi Keser, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, İstanbul 2008, s. 325.

hizmetlerin sonunda bana "Yunan milleti sana minnettardır" dedi. Bir kütük tanzim ettirmiştim, iltica eden her Yunanlıyı yazdırdım. Hristofol her Perşembe makamuma gelip cemaatinin durumunu bildirirdi. Kilisede, çadırlarda, metruk evlerde onları konuk ettik".

Çeşme dışında Bodrum yarımadasına yakın Kalimnos ve Leros gibi adalardan da mülteciler Türk sahillerine sığınmışlardı. Bodrum, Karaburun, Balıklıova kıyıları dışında, Marmaris, Köyceğiz ve Fethiye sahilleri devamlı mülteci alan yerlerdi²⁵.

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin 8 Mart 1943'te Başvekâlet makamına gönderdiği bir rapor Mayıs 1941-1 Mart 1943 arasında Yunan İtalyan adalarından Türk sahillerine sığınan Yunanlı mültecilerle ilgili bir istatistik sunmaktadır. Söz konusu tarihler arasında mültecilerle ilgili gelişmeler şöyleydi;

Tablo 1: Mayıs 1941-Mart 1943 Arasında Yunanlı Mülteciler

Mayıs 1941- 1 Mart 1943 tarihleri arasında gelenler	22. 909 kişi
Mayıs 1941'den 1 Mart 1943 tarihine kadar sevk olunan	10.128 kişi Geldikleri yere iade olunanlar
	1.925 kişi Bidayeten Manisa, Afyon, Denizli, Aydın vilâyetlerine müretteben gönderilip bu vilâyetlerden dış memleketlere gönderilenler
	10.472 kişi İzmir ve Çeşme'den Kıbrıs adasına ve İslahiye yoluyla Suriye'ye gönderilenler
	362 kişi Asker olmaları itibarıyla askeri kampa gönderilenler
	14 kişi Ölen 8 kişi Fırar
Toplam	22.909

²⁵ U. Keser, *a.g.e.*, s. 325-329.

Yapılan açıklamada İzmir vilâyetinin Çeşme, Kuşadası, Bergama, Dikili, Urla, Seferihisar, Karaburun, Foça ve merkez sahillerine 22 ay içerisinde gelen ve Çeşme ile Ilıca'da açılan kamplarda geçici iskân ve devlet yardımına maruz kalan Yunanlı mülteciler meselesinin bir sıkıntı yaşanmadan halledildiği belirtiliyordu. İzmir merkezi ile Çeşme ve Ilıca'daki mülteciler için açılan kamp ve revir kapatılmış fakat gelmesi muhtemel yeni mültecilerle ilgili önlem amacıyla küçük bir teşkilât ve tesisât bırakılmıştı. Ayrıca, Yunan adalarında yaşanan sefalet ve maruz kalınan baskı dolayısıyla ilkbaharda muhtemel yeni bir mülteci akını endişe yaratıyordu. Son aylarda mülteci sayısındaki azalmanın kış şartlarından kaynaklandığı ifade edilerek, acil önlem alınması talep edilmekteydi²⁶.

Almanya ve İtalya'nın savaştaki işbirliğinin sona ermesi süreci, Müttefik kuvvetlerin²⁷ 9 Temmuz 1943'te Sicilya'ya paraşütçü indirme harekâtını gerçekleştirmeleri ve 10 Temmuz 1943'te asıl çıkarmayı yapmalarıyla oldu. 19 Temmuz'da Roma'nın Müttefiklerce bombalanmasından sonra, 25 Temmuz tarihinde Mussolini istifa etti, tutuklandı ve Faşist hükümet dağıldı. 26 Temmuz 1943'te hükümetin başına Mareşal Pietro Badoglio geçti²⁸. Mareşal Badoglio²⁹, İtalya'nın Almanya yanında olmasına en başından karşıydı. İtalya adına savaşı en kısa zamanda sonuçlandırabilmek için Balkanlardaki kuvvetlerini çekmeye karar verdi ve sıkıyönetim ilân etti. Bazı bölgelerde Alman askerleri ile İtalyanlar arasında çarpışmalar başladı. Böylece aralarındaki savaş arkadaşlığı son bulmaktaydı³⁰. 3 Eylül 1943'te Müttefik devletlerin İtalyanlarla ateşkes

²⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10., Yer Adı: 124.882.4., Bkz. EK 2.

²⁷ Japonya'nın 7 Aralık 1941'de Pearl Harbor'a saldırması üzerine Amerika savaşa girdi. 11 Aralık tarihinde de Almanya ve İtalya'ya savaş ilân etti. Amerika'nın Müttefik devletler safında yer alması ilerleyen aylarda güç dengesinin Müttefikler lehinde bozulmasına yol açmıştır., Bkz. L. Hart, *a.g.e.*, s. 838.

²⁸ L. Hart, *a.g.e.*, s. 847-848.

²⁹ Pietro Badoglio (1871-1956). İtalyan Mareşali. 1919-1922 ve 1925-1928 yılları arasında Genelkurmay Başkanı. 1928-1933 yıllarında Libya Valisi oldu. 1935-1936'da Habeşistan'daki İtalyan harekâtını idare etti. Doğu Afrika'dan 1940'ta ayrıldı. Mussolini'nin düşürülmesinden sonra Hükümet Başkanı oldu ve Müttefiklerle ateşkes imzaladı. 9 Haziran 1944'te istifa etti. Faşist rejim ile önceki ilişkilerinden dolayı mahkûm oldu ve Senato'dan çıkarıldı. Daha sonra itibarı iade edildi ve hakları geri verildi. Bkz. *Das Grosse Lexikon Der Geschichte*, c.1, Berlin 1976, s. 89.

³⁰ *Vakit*, 27 Temmuz 1943, "İtalya, Balkanlardaki Bütün Kuvvetlerini Geri Çekiyor"; Alman-İtalyan münasebetleri Eylül 1943-Nisan 1945 arasında 20 ay boyunca karanlık ve karşılıklı ilişkiler bakımından bugüne kadar araştırılmamış bir çok noktayı barındırmaktadır., Bkz. Jens Petersen, "Deutschland und Italien 1939 bis 1945", *Der Zweite Weltkrieg*. (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997, s. 115.

imzalamasından sonra³¹, Adolf Hitler yeni bir hamle yaptı. 8 Eylül'de İtalyan kuvvetlerini zamanında silahsızlandırmak ve düşman tarafına geçmelerini önlemek için harekete geçti. İtalyan ordusunun önemli bir kısmı Almanların eline geçerken, donanma son anda Malta'ya kaçmayı başardı. Her ne kadar Alman kuvvetleri bir operasyonla Mussolini'yi esir tutulduğu yerden kurtarmış ve Mussolini tekrar hükümeti kurduğunu ilân etmiş olsa da, artık ciddi bir güç haline gelemedi. Krala bağlı yeni İtalyan hükümeti'nin Almanya'ya savaş ilân etmesiyle iki devlet savaş durumuna geldi³².

Almanya ile İtalya'nın rakip haline gelmesiyle Ege denizinde Rodos ve On İki Ada'da İtalyanlara karşı Alman saldırıları gerçekleşmeye başladı. Bu saldırılardan sonra Türk sahillerine büyük gruplar halinde İtalyan ilticaları söz konusu olmuştur. Eylül ayının ikinci haftasında İtalyan askerlerinin Türk sahillerine iltica etmeye başladığı görülür.

Bu dönemde adalarda Alman kuvvetleri ile Müttefikler arasında yoğun bir mücadele gerçekleşmiş ve adalar sık sık el değiştirmiştir. Rodos Adası Alman kuvvetleri tarafından ele geçirildi³³. Eylül ayının ikinci yarısında Ege adalarında hareketlilik arttı. Müttefikler de Leros, Sisam ve İstanköy adalarına çıktılar³⁴ ve Meis Adası'nda kontrolü sağladılar³⁵.

1943 yılının sonbaharında Ege'deki savaşın şiddetlenmesiyle Türkiye'ye ilticaların artması basında geniş yer bulmuştur. Eylül ayının ikinci yarısında mültecilerin sayısında artış olmuştur. 18 Eylül tarihli bir gazete haberine göre, On İki Ada'dan Fethiye, Marmaris ve Köyceğiz'e ilticalar devam ediyordu. İltica eden İtalyan sayısı 700'ü bulmuştu. İltica edenlerin bir kısmı subaydı. 64 erbaş ve 208 askerden geri kalanı sivildi. Mültecilerin bir kısmı yaralı olarak sığınmışlardı³⁶. Marmaris ve Dalaman Çiftliği sahillerine de Rodos'tan ve diğer adalardan iltica söz konusuydu. 15 Eylül'den sonra bu bölgeye 1 Yüzbaşı, 3 Üsteğmen, 46 asker ve 12 sivil gelmişti. Subaylar, Muğla'da kamplara yerleştirilmişler, askerler de şehre sevk edilmişlerdi ve siviller ise Marmaris'te

³¹ L. Hart, *a.g.e.*, s. 848.

³² Hans Adolf Jakobsen, *1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, (Çev. İbrahim Ulus), Ankara 1989, s. 910.

³³ *Vakit*, 16 Eylül 1943, "Rodos Almanlar Tarafından Zaptedildi"; *Vatan*, 16 Eylül 1943, "Almanlar On İki Adayı İşgal Ettiler".

³⁴ *Vakit*, 18 Eylül 1943, "Müttefikler İstanköy Adasını İşgal Ettiler".

³⁵ *Vakit*, 21 Eylül 1943, "Meis Adası da İşgal Edildi".

³⁶ *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1943, "Mültecilerin Sayısı 700'ü Buldu".

bekletilmektedir³⁷. Ayrıca, İtalyan mültecilerden bazıları Konya'ya nakledilmiştir³⁸. Mültecilerden asker olanlar kamp bölgelerine gönderilmektedir. Nitekim, Muğla'da toplanan 79 subayla, 300 askerlik bir kabile Aydın'a getirilmiş ve bir gece misafir edildikten sonra yeni kamp bölgelerine gönderilmiştir. Misafirperverlikte ihmâl gösterilmemiş ve İtalyan subayları Aydın'da bulunurken otellere yerleştirilerek rahat etmeleri sağlanmıştır³⁹.

Ekim 1943 başında Almanlar, İngilizlerin eline geçen Ege adaları için harekât düzenlediler. Çatışmaların artmasıyla beraber ilticalar çoğalmaktaydı⁴⁰. Rodos adasından Muğla sahillerine ulaşanlar, Aydın'a getirilip kamplara sevk ediliyorlardı. Rodos'tan gelen mültecilerden Türk olanlar akrabalarının yanına gitmekteydiler⁴¹. Almanların adaları tekrar kontrol altına almaya başlamalarıyla, Türk sahillerine gelenler arasında İngiliz askerleri de katıldılar⁴². Yine de bu dönemde iltica edenler arasında en büyük grubu İtalyan askerleri oluşturmaktaydı⁴³. İtalyan askerleri Türkiye'de gördükleri misafirperverlik dolayısıyla yetkililere minnetlerini ifade etmişlerdir⁴⁴. Almanların Sömbeki adasını işgal etmesi üzerine Küllük⁴⁵ ve Fethiye yeni bir İtalyan mülteci akını yaşamıştır⁴⁶. Küllük limanına bir İtalyan gambotu iltica etti. Gambotta külliyetli miktarda mühimmat dışında 1 Yüzbaşı, 5 Subay ve 83 asker bulunmaktaydı⁴⁷. Köyceğiz sahiline de 1 kayık içinde 10 kişi gelmiştir⁴⁸. Türk motorları veya gemileri, sandallarla veya sallarla Türk sahillerine ulaşmaya çalışan mültecilerle karşılaştığında onları alarak sahile getirmekteydiler⁴⁹. Kasım ayında mülteci akını hız kesmeden sürerken⁵⁰, Almanlar adaları geri almaya devam etmekteydiler. Leros adasının Almanlar tarafından işgal edilmesinden sonra⁵¹,

³⁷ *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1943, "Adalardan Memleketimize İlticalar Devam Ediyor".

³⁸ *Cumhuriyet*, 22 Eylül 1943, "İtalyan Mültecilerinden Bir Kısmı Konya'ya Gönderildi".

³⁹ *Cumhuriyet*, 25 Eylül 1943, "Memleketimize İltica Edenler Çoğalıyor".

⁴⁰ *Cumhuriyet*, 4 Birinciteşrin 1943, "İstanköye Ani Bir Alman Hücumu".

⁴¹ *Cumhuriyet*, 5 Birinciteşrin 1943, "Sisam Adasında Vaziyet".

⁴² *Cumhuriyet*, 6 Birinciteşrin 1943, "Almanlar İstanköyü İşgal Etti".

⁴³ *Ulus*, 7 İlkteşrin 1943, "Rodostan Marmaris'e İlticalar Devam Ediyor"; *Ulus*, 9 İlkteşrin 1943, "Rodostan Marmaris'e İtalyan Askerleri İltica Etmektedir".

⁴⁴ *Cumhuriyet*, 10 Birinciteşrin 1943, "Yurdumuza İltica Eden İtalyanlar", **Bkz. EK 3.**

⁴⁵ Bazı kayıtlarda Küllük bazen de Güllük olarak yer almıştır.

⁴⁶ *Ulus*, 14 İlkteşrin 1943, "Almanlar, Sömbeki Adasını İşgal Etiler".

⁴⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.33.

⁴⁸ *Cumhuriyet*, 14 Birinciteşrin 1943, "Sömbeki Adası da Almanlar Tarafından İşgal Edildi".

⁴⁹ *Ulus*, 9 Sontekşrin 1943, "Akdeniz'de 7 İtalyan Askeri Kurtarıldı".

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 13 İkinciteşrin 1943, "Adalardan Yurdumuza İltica Edenler", **Bkz. EK 4.**

⁵¹ *Cumhuriyet*, 14 İkinciteşrin 1943, "Leros Adası da Almanlar Tarafından İşgal Edildi".

Sisam, Nikarya, Patmos ve Lipsos adaları Alman kıtaları tarafından ele geçirildiler⁵². 1943 yılı sonunda Ege adalarında Alman hâkimiyeti söz konusuydu.

1943'te en yoğun iltica döneminin özellikle Eylül-Aralık 1943 arasında olduğunu belirtmek gerekmektedir. Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nin ve Dâhiliye Vekâleti'nin raporlarında ayrıntılı açıklamalar yer almıştır. Bu raporlardan bazı örnekler tablo halinde aşağıda gösterilmiştir;

Tablo 2: Eylül-Aralık 1943 Döneminde Mültecilerle İlgili Bazı Raporlar

Kime Gönderildiği ve Tarih	Özü	Açıklama
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 13 Eylül 1943	Rodos adasının bombardımanı hk.	10 Eylül 1943'te Kaş bölüğünün Zeytintepe Gümrük muhafaza karakoluna 510 İtalyan askeri iltica etti. Antalya toplama kampına sevk edildiler. 11 Eylül'de ise 13 İtalyan hücumbotu Marmaris'in 15 kilometre güneyinde bulunan Kadırğa Gümrük Muhafaza karakoluna sığındılar ⁵³ .
Dâhiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına, 14 Eylül 1943	Limanlarımıza iltica eden İtalyan motorları hk.	10-11 Eylül 1943 tarihleri arasında içinde asker bulunan bir çok İtalyan motoru başta Kaş kazasının Kalkan nahiyesi olmak üzere Türk sahillerine iltica etti ⁵⁴ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 16 Eylül 1943		13 Eylül 1943'de 23 İtalyan subay ve eri ile 5 sivil İtalyan Kabağaca iltica etti. Askerler Garnizon Komutanlığına, siviller mülkî makamlara teslim edildi ⁵⁵ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 18 Eylül 1943	İtalyan mültecileri hk.	15 Eylül 1943 günü Kadırğa'ya 7 asker, 16 Eylül'de 13 subay ve 1 sivil iltica etti. 15 Eylül 1943'de Bozukkale'ye 3 subay, 37 er ve 3 sivil iltica etti ⁵⁶ .
Dâhiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına, 18 Eylül 1943	Antalya vilâyetine iltica eden yeni İtalyan mülteciler hk.	İtalyan adalarından 65 kişilik yeni mülteci kafilesi geldi ⁵⁷ .

⁵² *Cumhuriyet*, 20 İkinciteşrin 1943, "İngilizler Sisam Adasını Boşalttılar".

⁵³ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.23.

⁵⁴ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.24; BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.25.

⁵⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.26.

⁵⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.27.

⁵⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.29.

Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 21 Eylül 1943	İtalyan mültecileri hk.	16 Eylül 1943'te Rodos'tan 21 subay, 44 er ve 16 sivil; aynı gün 21 subay Marmaris'e, 27 er ve 4 sivil Bozukkale'ye iltica etti. 17 Eylül'de 3 subay Marmaris'e iltica etti. 18 Eylül'de 6 subay, 16 er Kadırğa'ya iltica etti ⁵⁸ .
Dâhiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına, 7 Ekim 1943	Yeni İtalyan mültecileri hk.	20 Eylül 1943'te Rodos'tan sandalla gelen İtalyan ordusundan 8 subay ve 8 er ile 4 sivil Köyceğiz kazasının Dalyan sahillerine iltica etti. 24 Eylül'de 7 subay Marmaris sahillerine iltica etti ⁵⁹ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 30 Kasım 1943	Limanlarımıza iltica eden yabancı gemiler ve mülteciler hk.	17 Kasım 1943'de Leros adasından kaçan 14 İtalyan subay ve 67 er Kuşadası'na aynı gün Sisam'dan gelen 37, Patmos'tan 11 ve yine Leros'tan 18 İtalyan askeri Karine'ye iltica etti. Leros'tan kaçan 2 motorla gelen 150 İtalyan askeri Güllüğe iltica etti ⁶⁰ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 29 Kasım 1943	Limanlarımıza iltica eden yabancı gemiler ve mülteciler hk.	13-22 Kasım 1943 tarihleri arasında Kuşadası, Çeşme, Marmaris, Güllük, Söke mıntıklarına İtalyan ordusundan 25 subay ve 269 er; İngiliz ordusundan 4 subay ve 117 er; Yunan ordusundan 8 subay ve 102 er ile 631 Yunanlı sivil iltica etti ⁶¹ .
Dâhiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına, 30 Kasım 1943	Ege sahillerimize Çıkan Mülteciler hk.	1943 yılı Kasım ayında Ege sahillerimize sığınan askeri mülteci sayısı 161 subay, 2.500 er ve sivil mülteci sayısı 4.340 olmuştur. Sivil mültecilerin Suriye'ye sevkine de başlanmıştır ⁶² .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 6 Aralık 1943	Yurdumuza iltica eden mülteciler hk.	26 Kasım-2 Aralık 1943 tarihleri arasında Çeşme, Bodrum, Marmaris, Söke, Fethiye mıntıklarına 19 İngiliz, 372 İtalyan, 6 Yunan, 1 Alman askeri ile; 10 İngiliz, 25 İtalyan, 147 Yunan, 4 Türk, 4 İtalyan tebalı Türk ve 1 Amerikan sivil iltica etti ⁶³ .

⁵⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.30.

⁵⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.32.

⁶⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.38.

⁶¹ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.40.

⁶² BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.41.

⁶³ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.44.

Dahiliye Vekâleti'nden Başvekâlet Yüksek Makamına, 16 Aralık 1943	Ege sahillerine çıkan mülteciler hk.	20 Kasım 1943'te Çeşme'ye 1 İngiliz Yüzbaşı, 5 Yunan askeri; Aydın'ın Dıpburnu mıntıkasına 3 İtalyan ve 4 Yunanlı subay ile 114 İtalyan ve 58 Yunanlı er; Muğla'nın Gümüşlük mevkiine 4 İtalyan subayı ile 58 er ve 25 İngiliz ve 4 Hintli asker; Antalya'nın Bayındır limanına 35 İngiliz subay ve eri geldi. İzmir ve Aydın'a iltica eden subayların enternesine devam edilmektedir. 20 Kasım 1943 tarihinde 332 sivil Yunanlı, 7 İngiliz Çeşme'ye, 9 kişi Dikili'ye; 17 kişi Bodrum'a iltica etti. Kuşadası'nda 3.000 sivil bulunmaktadır. Bu mıntıkadan siviller gruplar halinde Suriye'ye sevk olunmaktadır ⁶⁴ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 21 Aralık 1943	Mülteciler hk.	4-11 Aralık 1943 tarihleri arasında Kuşadası, Çeşme, Bodrum ve Marmaris mıntıklarına 13 İngiliz, 158 İtalyan subay ve eri ile 25 İngiliz, 8 İtalyan, 487 Yunan, 70 Türk ve 2 Amerikan sivil iltica etti ⁶⁵ .

22 Aralık 1943'te Dâhiliye Vekâleti'nden Başvekâlet'e gönderilen bir yazı son durum hakkında ayrıntılı bir değerlendirme sunmaktaydı. Mültecilerin geldikleri vilâyetlerdeki genel görünüm şöyleydi⁶⁶;

İzmir:

Kuşadası ve Çeşme kazalarına 8.400 kişi iltica etmiş ve bunlardan 6.076'sı Suriye'ye sınır dışı edilmiştir. Halen bu vilâyette 1.902 erkek, 288 kadın ve 137 çocuk olmak üzere 2.324 mülteci mevcuttur.

Muğla:

Bu müddet içinde 435 mülteci gelmiş, buna mukabil 4.286 mülteci sevk edilmiş ve halen bu vilâyette 29 mülteci mevcuttur.

Antalya:

27 mülteci gelmiş ve evvelce mevcut bulunanlardan 50 kişi sınır dışı edilmiştir. Halen Kaş kazasında 20 mülteci mevcuttur.

⁶⁴ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.45.

⁶⁵ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.367.48.

⁶⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.813.11.

Aydın:

Muhtelif tarihlerde 235 kişi gelmiş ve bunların hepsi sınır dışı edilmek üzere sevk edilmişlerdir. Bugün vilâyette hiç mülteci kalmamıştır.

Netice:

Son 20 gün içinde yurda 9.176 mülteci gelmiş, buna mukabil 10.626 kişi sınır dışı edilmiş ve halen yurtda 2.373 mülteci bulunmaktadır ve bunlar da muntazaman sınır dışı edilmek üzere sevk edilmektedir.

1944'te ilticalar eski yoğunluğunu kaybetse de devam etmiştir. 1944 yılındaki ilticaları gösterir bazı bilgiler aşağıdadır;

Tablo 3: 1944 Yılında Mültecilerle İlgili Bazı Raporlar

Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 29 Şubat 1944	Mülteciler hk.	22-24 Şubat tarihleri arasında Bodrum, Çeşme, Kuşadası ve Söke'ye 93 erkek, 26 kadın, 5 çocuk Yunanlı, 12 İngiliz, 4 İtalyan sivil ve 1 İtalyan askeri olmak üzere toplam 141 kişi iltica etti ⁶⁷ .
Milli Müdafaa Vekâleti'nden Yüksek Başvekilliğe, 24 Mart 1944	Gözaltı kamplarımızdan yurt dışına sevk edilen İtalyan mültecileri hk.	Ege adalarından muhtelif tarihlerde topraklarımıza iltica eden ve Tefenni, Isparta gözaltı kamplarında bulunan İtalyan mültecilerden 3.051 kişi 20 Şubat-22 Mart 1944 tarihleri arasında kendi istekleriyle Suriye'ye sevk edilmiştir ⁶⁸ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 20 Nisan 1944	Mülteciler hk.	5-16 Nisan 1944 tarihleri arasında Bodrum, Çeşme ve Kuşadası mıntıklarına 267 erkek, 15 kadın, 85 çocuk Yunanlı; 15 erkek, 14 kadın, 26 çocuk Türk; 2 erkek, 1 kadın İngiliz sivil ki toplam 425 kişi iltica etti ⁶⁹ .
Gümrükler ve İnhisarlar Vekâleti'nden Yüksek Başvekâlete, 1 Temmuz 1944	Mülteciler hk.	22-27 Haziran 1944 tarihleri arasında Kuşadası, Bodrum, Çeşme sahillerine 62 erkek, 25 kadın, 32 çocuk Yunanlı; 2 İngiliz sivil ve 1 İtalyan eri ki toplam 122 kişi iltica etti ⁷⁰ .

Ege adalarından Türk sahillerine gelen mültecilerle ilgili yapılan bir araştırmada Eylül 1943-Kasım 1944 tarihleri arasında toplam 19.735 kişinin geldiği vurgulanmaktadır. Bu sayının 6.222'sini askerler ve 13.513 kişilik

⁶⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.814.2/28.

⁶⁸ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 55.368.11.

⁶⁹ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.814.2/18.

⁷⁰ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.814.2/8.

kısmını siviller oluşturmaktadır. Bu mülteciler arasında sayı olarak en yüksek grubu 7.676 kişi ile Yunanlılar oluşturmaktadır. Yunanlıları 5.676 kişi ile İtalyanlar izlemektedir. Mülteci olarak gelen Türklerin sayısı da 1.244'tür. Geri kalan mülteciler İngiliz, Alman ve Amerikan askerlerinden oluşmaktadır⁷¹. Mülteci Türklerin önemli bir kısmı Rodos adasından iltica etmiştir. Nitekim 22 Kasım 1944 tarihinde Rodos'tan Marmaris'e gelen 523 kişilik Türk mülteci grubunun yiyecek ve barınma ihtiyaçları için yetkililer gerekli önlemleri almışlardır⁷².

II. Dünya Savaşı'nın Son Döneminde Mülteciler

Almanya'nın Rusya cephesinde ilk andaki başarılarına rağmen kesin sonucu alamaması ve Stalingrad'da durdurulmalarından sonra savaş Rusya'nın lehine dönmeye başlamıştı. 2 Şubat 1943'te Stalingrad'taki Alman kuvvetlerinin teslim olmak zorunda kalmalarıyla Doğu'da üstünlük Rusya'ya geçti⁷³. 1943 ve 1944 yılları, Doğu cephesinde Rusya'nın hücumda Almanya'nın savunmada kaldığı ve çekilmeye başladığı mücadelelere sahne oldu⁷⁴. 6 Haziran 1944'te Müttefiklerin Normandiya çıkarmasını gerçekleştirmeleri ve İtalya cephesinden sonra ikinci cepheyi açmalarıyla Almanya güneyden ve batıdan tehdit edilmeye başlandı. Bundan sonra, Almanya savunmasını ve dikkatini kendi toprakları üzerinde yoğunlaştırdı.

1944 yılı Eylül ayı başlarında Almanlar, Ege adalarının bazılarından çekildiler⁷⁵. Sakız ve Midilli adaları boşaltıldı. Hava yoluyla adalardan Alman askerleri tahliye edildi. Bununla birlikte Girit, Rodos, Milos, Leros ve bazı adalarda Alman kuvvetleri bırakıldı⁷⁶. Müttefik devletlerin, Almanya'nın batısında ana savunma hattı Siegfried'e⁷⁷ dayandıkları günlerde Türkiye, Müttefik devletler safında bulunduğunu gösteren adımlardan birini daha attı.

⁷¹ Esra Danacıoğlu Tamur, "II. Dünya Savaşı'nda Adalardan Türkiye'ye Mülteci Akımı", *Toplumsal Tarih*, sayı: 146, Şubat 2006, s. 55.

⁷² BCA, Fon Kodu: 490. 01., Yer Adı: 611.120.9.; Başka bir belgede Rodos'tan gelen bu mülteciler, 7 Rum ve 513 Türk olarak verilmektedir, Bkz. BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.815.14.

⁷³ L. Hart, *a.g.e.*, s. 845.

⁷⁴ H. Emir Erkilet, 2. *Cihan Harbi ve Türkiye*, İstanbul 1945, s. 103-105.

⁷⁵ *Cumhuriyet*, 5 Eylül 1944, "Almanlar Ege Adalarını Tahliye Etmeye Başladılar".

⁷⁶ Lothar Gruchmann, *Der Zweite Weltkrieg*, München 1967, s. 286.

⁷⁷ Siegfried hattı, Almanya'nın batı sınırında savunma hattıydı. Bkz. *Lexikon der Welt Geschichte*, c. 3, Köln 1991, s. 512.

Ege denizi ve Akdeniz adalarından Türk sahillerine sığınmak isteyen mihver devletleri tebaasından asker ve sivillerin kabul edilmemesi kararını aldı⁷⁸.

Almanların adalardan büyük ölçüde asker çekmelerine rağmen bazı Ege adalarındaki varlıkları Almanya'nın teslim anına kadar sürdürdü⁷⁹. Özellikle, Alman işgali altındaki adalarda yaşanan açlık sorunu dolayısıyla 1945 yılında da ilticalar devam etmiştir. 21 Şubat 1945 tarihli bir rapora göre, 1-17 Şubat 1945 tarihleri arasında Marmaris ve Bodrum sahillerine 1.172 Yunanlı, 519 Türk, 62 İtalyan, 1 Ermeni olmak üzere toplam 1.754 kişi iltica etmiştir⁸⁰.

Almanya'ya harp ilan etmemizden sonra Muğla Valiliği'nin mültecilerle ilgili yapılacak muamele hakkında Bakanlık'tan⁸¹ görüş istemesi üzerine 14 Mart 1945'te Dâhiliye Bakanlığı, Alman işgali altında bulunan adalardan gelecek mültecilerin yurda kabulünün devam edeceği açıklamasını yapmıştır⁸².

İstanköy ve Rodos adalarından gelen Türk mülteciler Muğla'ya bağlı ilçelere yerleştirilerek bakım ve barınma ihtiyaçları karşılanmıştır. Burada bulunan mültecilerin durumuyla ilgili bir talep 2 Mayıs 1945'te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan gelmiştir. Başbakanlığa gönderilen yazıda, söz konusu mülteciler arasında elektrikçi, şoför ve motorcu gibi teknik sanatlara mensup kişiler bulunduğu ifade edilerek, buldukları yerlerde sanatlarını icra edemedikleri ve böylece sürekli hükümet yardımına ihtiyaç duyulduğu açıklanıyor ve sanat sahibi mülteci Türklerin Aydın, İzmir ve Nazilli gibi yerlere gönderilmeleri ve burada çalışabilmelerinin sağlanması isteniyordu.

⁷⁸ *Akşam*, 12 Eylül 1944, "Mihverci Mülteciler Türkiye'ye Kabul Edilmeyecekler". Türkiye, 1944 yılının ilk aylarında siyasi yalnızlık yaşıyordu ve Müttefiklerle arasında savaştan kaçınma sebebiyle oluşan soğukluk bulunuyordu. Türkiye, Müttefiklerin yaptıkları baskılar ve Nisan 1944'te verdikleri nota'dan sonra Mayıs 1944'te Almanya'ya krom satışını durdurdu. Boğazlardan geçen Alman gemilerine aramaların sıkılaştırılması ve nihayet 3 Ağustos 1944'ten itibaren Almanya ile bütün diplomatik ve ekonomik ilişkilerin kesilmesi Türkiye'nin tavrının Müttefikler lehinde kesinleştiğini gösteriyordu; Bkz. Osman Akandere, *Milli Şef Dönemi*, İstanbul 1998, s. 300-307.

⁷⁹ Girit ve Milos adalarındaki Alman garnizonları İngiliz kuvvetlerine Mayıs 1945'te teslim oldular. Bkz. *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1945., "Girit Adası Kurtuldu". Almanya'nın Führeri Adolf Hitler, 30 Nisan 1945'te intihar etti. 2 Mayıs'ta Ruslar Berlin'e girdiler ve aynı gün İtalya'daki Alman orduları teslim oldu. 9 Mayıs 1945'te Almanya'nın teslimi Berlin'de onaylandı ve resmî hale getirildi., Bkz. L. Hart, *a.g.e.*, s. 860-861.

⁸⁰ Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığı'ndan Yüksek Başbakanlığa, BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.815.16.

⁸¹ 1945 yılı başından itibaren resmî makamların isimlerinde değişiklikler yapılmış ve Vekâlet yerine Bakanlık ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.

⁸² BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.815.17.

Böylece, mülteciler kendi geçimlerini temin edeceklerinden devlete ek yük getirmeyeceklerdi⁸³. Getirilen bu teklif, mülteci Türklerin istekleri halinde Türkiye'ye yerleşmelerinin mümkün olacağını gösteren ilk işaretlerden birisi olmuştur.

Özellikle Rodos ve İstanköy adalarından Türkiye'ye sığınmış olan Türk mülteciler savaştan sonra kendi istekleriyle geldikleri adalara iade edilmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 16 Ekim 1945'te Başbakanlığa gönderdiği yazıda, adalardan gelen Türk mültecilerin yüzde doksan beşinin (% 95) kendi arzuları üzerine Marmaris, Fethiye ve Bodrum'dan motorlarla geri gönderildiği açıklanıyordu. Adalarda maddi, manevi bir ilişkisi kalmamış olan az sayıdaki Türk mülteci ise geriye dönmek istememiş, Türkiye'deki yakınlarının yanında kalmayı veya serbest çalışmayı tercih etmişti. Bakanlık, sayıları az olan bu kişilerin anavatanda kalmak arzuları dışında geriye gönderilmelerinin doğru olmayacağını ifade etmiştir⁸⁴. Böylece, halen Türkiye'deki Türk asıllı mültecilerin anavatanda kalmalarının önü açıldı.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nda Ege adalarından, Rodos ve On iki Ada'dan Türk sahillerine yoğun ilticalar yaşandı. 1941'de Almanya'nın adaları işgal etmesinden sonra, özellikle kıtlık sorununun ön plana çıkmasıyla 1941 ve 1942'de büyük oranda sivil Yunanlıların Türkiye'ye sığınmaları söz konusu oldu. Temmuz 1943'te İtalyan Başbakanı Mussolini'nin düşürülmesiyle göreve gelen Mareşal Pietro Badoglio Hükümeti, Mihver kampından çekildi. Bundan sonra Doğu Akdeniz'de Almanya ve İtalya rakip haline gelip çatışmalar başlayınca, Eylül-Aralık 1943 döneminde -ve sonra da- genelde İtalyan askerlerinden oluşan binlerce kişi Türk sahillerine iltica etti. Tabii bu yoğun dönemin dışında savaşın son anına kadar, hız kaybetmiş olsa da ilticalar devam etmiştir.

Mayıs 1941-Mart 1943 tarihleri arasında yaklaşık 23.000 mülteci Ege adalarından Türk sahillerine geldi. Mültecilerle ilgili yapılan bir araştırma, Eylül 1943-Kasım 1944 döneminde yaklaşık 20.000 mültecinin Ege sahillerine sığındığını göstermektedir. Bu dönemde asıl yoğunluk kuşkusuz 1943 yılının Eylül-Aralık aylarına aittir. Bununla beraber, sadece bu dönemde Ege'deki

⁸³ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 124.882.12.

⁸⁴ BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 124.882.16.

vilâyetlerde düzenlenen raporlar dikkate alındığında aslında 20.000 mülteci rakamının biraz daha fazla olması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmaktadır⁸⁵. 1944 sonundan Mayıs 1945'e yani savaş sonuna kadar iltica olayları -daha önceki dönemlere göre azalmış olsa da- devam etmiştir. 1941-1945 yılları arasında Türk sahillerine gelen mültecilerin kesin sayısını tespit etmek mümkün olmadı. Yine de elimizdeki dönemsel verilerden hareket ederek bu yıllar arasında 50.000-55.000 sivil ve asker mültecinin Ege sahillerine geldiğini ifade etmek hatalı bir değerlendirme olmayacaktır.

Mültecilerden iki büyük grup Yunanlılar ve İtalyanlardı. Yunanlı mülteciler genelde sivillerden, İtalyan mülteciler ise büyük oranda askerlerden oluşmaktaydı. Bundan başka özellikle Rodos'tan gelen Türkler, adalardan iltica eden İngiliz askerleri, az sayıdaki Alman ve Amerikan askerlerinden de Türk sahillerinin misafirleri olarak bahsedilebilir.

Asker mülteciler enterne edilip askeri toplama kamplarına yerleştirilirken, sivil mülteciler belirli bölgelerde toplanmış ve çoğunlukla tren yoluyla Suriye'ye veya vapurlarla Kıbrıs'a sevk edilmişlerdir.

1941-1945 yılları arasında aslında oldukça önemli bir siyasi-sosyal mesele olan iltica hadisesi Türkiye'de önemli bir gündem maddesi oluşturmuş, iç ve dış politikada yoğun mesai harcanmasına yol açmıştır.

⁸⁵ Bkz. BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer Adı: 117.813.11.

EK 1: BCA, Fon Kodu: 490.01, Yer No: 611.120.8. (Belgenin ilk sayfası)

SURET 24.11.44

Genel Kurul

Genel Kurul

Bu ayta dair hususlar hakkında tahmini olarak bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır. Genel Kurul üyelerinin bu raporla ilgili olarak tahmini olarak yapılacak konuşmaları beklenmektedir. Ancak bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır. Ancak bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

Bu raporun içeriği hakkında bir rapor hazırlanmış ve bu raporun bir kopyası Genel Kurul üyelerine ulaştırılmıştır.

EK 2: BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 124.882.4. (Belgenin ilk sayfası)

F. C.

**SİHHAT ve İCTİMAL
MUAVENET VEKÂLETİ**

Teknik Üssun Müdürlüğü

ANKARA

ANKARA 1943
CUMHURİYET ARŞİVİ

8 Mart 1943

Yunan ve İtalyan adalarından Ege sahillerimize vukubulan Yunanlı mültecilerin dış memleketlere gönderilmesi ve mültecilerin dış memleketlere sevklerinin hususuna dair .

Yarıyeti nasıra dolayısıyla Yunan ve kırcen İtalyan adalarından (Ege) sahillerimizde vukubulan Yunanlı mültecilerin dış memleketlere sevkleri 1/3/1943 tarihinde sona ermiştir .

Bu iltica 941 senesi mayısında başlamıştır . Bu tarihten 1/3/1943 tarihine kadar (Ege) sahillerimize gelen ve dış memleketlere gönderilen Yunanlı mültecilerin plânlaşma aşığıdır :

Mays/1941 den 1/3/1943 tarihine kadar gelenleri :	Mayis/1941 den 1/3/1943 tarihine kadar sevk olunan :
22909	10128
	1925
	10472
	362
	14
	8
	22909
<u>22909</u>	
00000	

Gelişikleri yere işde olunanlar Bıdayeten kasabası , Afyon, Denizli , Aydın Vilayyetlerine müretben gönderilüp bu Vilayyetlerden dış memleketlere gönderilenler .

İzmir ve Çeşme den Kıbrıs adasına ve İslahiye yolu ile Suriyeye gönderilenler .

Ankar olmaları itibarı ile sakari kampa gönderilenler .

Olan

Firar

1 - Yukardaki tafsilata göre İzmir Vilayyetinin Çeşme , Kuşadası Bergama , Dikili , Urla , Bafrahisar , Karaburun , Foça , merkez sahillerine 22 ay içersinde gelen ve Çeşme ve Ilıcada açılan kamplarda muvakket lokan ve Devlet yardımına maruz bırakılan Yunanlı mülteciler meselesi hiç bir arıza göstermeden bu suretle bitmiştir .

2 - İzmir merkezinde ve Çeşme kababası Ilıcada bu mülteciler için açılan kamp ve revir ile diğer teşkilat kapatılmı ve ancak müferiden gelmesi muhtemel mültecilere karşı alınacak ihtisai tedbirleri karşılamak üzere küçük miktarda teşkilat ve tesisat bırakılmıştır .

3 - Almış olduğumuz malumata göre Yunan adalarındaki vefalet ve halkın maruz kaldığı muhtelif tehlikelerdeki tasvir dolayısıyla ilkbaharda yine bu mülteci akınının başlaması çok muhtemel görünmekle beraber son aylardaki ilticadaların azalmasının da kıy zevcimizde ileri geldiği kuvvetle tahmin edilmektedir . Binlerce mültecinin kabul ve işe ve iltisaları ve sikkü vaziyetlerinin korunması ve bunların dış memleketlere sevkleri hususunda maruz kalınan muşkilat malumu devletleridir .

030 10 124 882 4

Yardımlık karpıkta geldiğ. Haricinde işde ve bakanlıktan yardımına bakanlar

EK 3: Cumhuriyet, 10 Birinciteşrin 1943.

**Yurdumuza
iltica eden
İtalyanlar**

**Gördükleri misafir-
perverlikten min-
netle habahtiyorlar**

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

İtalyan Misafirleri

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

EK 4: Cumhuriyet, 13 İkinciteşrin 1943.

**Adalardan
yurdumuza
iltica edenler**

**İki günde 125 kişi
memleketimize geldi**

**Adımlar Laros
adlarına adlar
çıkardılar**

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

İtalyan Misafirleri

Yeni bir emlakçılık - Akademi Kurumu
ya da başka bir kurumun bünyesinde, ilkin
görüşmelerle ilgili olarak, bu kurumun
yapılan görüşmeler, konferanslar, toplantılar
vb.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Gazeteler:

Akşam

Cumhuriyet

Ulus

Vakit

Vatan

Kitaplar:

AKANDERE, Osman, *Millî Şef Dönemi*, İstanbul 1998

ARMAOĞLU, Fahir, *Siyasî Tarih 1789–1960*, Ankara 1973

CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, (Çev. Dilek Şendil), İstanbul 1997

DERİNGİL, Selim, *Denge Oyunu*, İstanbul 1994

ERKİLET, H. Emir, *2. Cihan Harbi ve Türkiye*, İstanbul 1945

GRUCHMANN, Lothar, *Der Zweite Weltkrieg*, München 1967

HART, Liddell, *II. Dünya Savaşı Tarihi 1*, (Çev. Kerim Bağrıaçık), İstanbul 1999

JAKOBSEN, Hans Adolf, *1939–1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, (Çev. İbrahim Ulus), Ankara 1989

KESER, Ulvi, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi*, İstanbul 2008

KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938–1945)*, I, İstanbul 1996

Makaleler:

DANACIOĞLU TAMUR, Esra, "II. Dünya Savaşı'nda Adalardan Türkiye'ye Mülteci Akını", *Toplumsal Tarih*, sayı: 146, Şubat 2006

PETERSEN, Jens, "Deutschland und Italien 1939 bis 1945", *Der Zweite Weltkrieg*, (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997

VOGEL, Detlef, "Deutschland und Südosteuropa", *Der Zweite Weltkrieg*, (Herausgeber: Wolfgang Michalka), Weyarn 1997

YAMAN, Ahmet Emin, "II. Dünya Savaşında Türkiye'de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941–1942)", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.XXI, sayı: 33, Ankara–2003/Şubat

Ansiklopediler:

Lexikon der Welt Geschichte, c. 2–3, Köln 1991

Das Grosse Lexikon Der Geschichte, c. 1, Berlin 1976

ÖZET

EMERGENCY REFUGEE SAĞAŞ YILLARINDA EGE ADALARINDAN
TÜRKİYE'YE İLTİCALAR
(1941-1945)

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Yunanistan'ı ve daha sonra Ege adalarını işgal etmesiyle özellikle adalardan Türkiye'ye mülteci akını gerçekleşmeye başlamıştır. Bazı dönemlerde kitlesel ilticalar söz konusu olmuş ve binlerce Yunanlı ve İtalyan Türk sahillerine sığınmışlardır. Bunun dışında Rodos adasından Türkler, az sayıda İngiliz ve Alman askeri de Ege sahillerinin misafirleri arasında yer almıştır. Mültecilerin Türk sahillerine gelmeleri savaş sonuna kadar devam etmiştir. Mültecilerle ilgili gelişmeler, Türk yetkililerin yoğun mesai harcamasına yol açmış ve Hükümetin önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Savaş esnasında yaşanan bu süreç arşiv belgelerinden, dönemin basınından ve literatürden yararlanılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Türkiye, İltica, Mülteci, Ege Adaları

Abstract: This paper studies the refugee situation in the Aegean islands during the Second World War. It focuses on the mass exodus of Greek and Italian refugees to the Turkish coast. The paper argues that neither Turkey nor the Aegean coast was prepared for the influx of refugees. The paper also discusses the role of the Turkish government in the refugee crisis. The paper is based on archival documents, newspaper reports, and secondary literature.

Introduction

At the beginning of the second world war, nationalism began to influence the ethnic Bulgarians in the Balkans. In the 1860s, there was not any serious conflict between Bulgaria and the Ottoman Empire. The nationalistic intellectual elite in Bulgaria wanted a proper secular, independent Bulgaria. The Bulgarian culture resulted in Bulgarians who were not willing to accept the Ottoman standards in the Bulgarian lands. By the beginning of the 20th century, Bulgaria began to enjoy the benefits of economic growth and imports. When Bulgarians entered into wars, they were not prepared for

